

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У ПОЗАУРОЧНІЙ РОБОТІ СУСПІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ЗАСОБАМИ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ

В статті розглядається краєзнавство як ефективний засіб формування соціальної активності учнівської молоді, наукового світорозуміння і світосприйняття, пізнання довкілля, прилучення до світової цивілізації, національної культури, традицій, звичаїв, природи, побуту населення рідного краю, виховання свідомого громадянина – патріота.

Ключові слова: краєзнавство, позаурочна робота, суспільні дисципліни, краєзнавча робота, урочна робота.

Колесник А.В. Формирование социальной активности учащейся молодежи во внеурочной работе общественных дисциплин средствами краеведческой работы.

В статье рассматривается краеведение как эффективное средство формирования социальной активности учащейся молодежи, научного мировоззрения и мировосприятия, познания окружающей среды, приобщения к мировой цивилизации, национальной культуры, традиций, обычаев, природы, быта населения родного края, воспитание сознательного гражданина - патриота.

Ключевые слова: краеведение, внеурочная работа, общественные дисциплины, краеведческая работа, урочная работа.

Kolesnik A.V. Formation of social activity of students in extracurricular work of public disciplines by means of local history work.

The article considers local history as an effective means of shaping social activity of students, scientific outlook and world perception, knowledge of the environment, familiarization with world civilization, national culture, traditions, customs, nature, life of the population of the native land, education of a conscious citizen - patriot.

Key words: local history, extracurricular work, social studies, local history work, line work.

Формування соціальної активності учнівської молоді у позаурочній діяльності підпорядковане основній меті навчально-виховного процесу:

1. Зв'язок виховання з життям – виховна діяльність у позаурочний час зорієнтована на узгодження життєдіяльності учнів з життям суспільства, підготовки до життєдіяльності у суспільстві.
2. Єдність свідомості та поведінки. Оскільки поведінка особистості – це вияв свідомості у дії, завданням формування соціальної активності у позаурочній діяльності є формування навичок соціальної поведінки учнів, усвідомлення значення і необхідності соціальної активності.
3. Діяльність у праці. У юнацькому віці виявляються прагнення до активної діяльності. Позаурочна діяльність дозволяє залучати учнів до різних суспільно корисних справ, розвивати позитивне ставлення до суспільної діяльності, засвоювати суспільно важливі мотиви праці, набувати досвіду соціальної поведінки. Виявом соціальної активності учнівської молоді є їх соціально значуща діяльність.
4. Формування соціальної активності в колективі передбачає створення умов для формування особистості в процесі колективної діяльності у позаурочний час.
5. Поєднання педагогічного керівництва з ініціативою і самостійністю учнів. З урахуванням відсутності або недостатності життєвого досвіду в учнівській молоді в соціальній діяльності важливим є педагогічне керівництво. Разом з тим, викладач повинен враховувати інтереси, побажання учнів, сприяти розвитку їхньої самостійності, творчості, ініціативності за рахунок залучення учнів до визначення напрямів їхньої діяльності, виконання, контролю та оцінювання досягнутих результатів діяльності.
6. Індивідуальний підхід до учнів передбачає врахування під час позаурочної діяльності рівня психічного, соціального духовного, інтелектуального розвитку учнів, їхніх вікових особливостей та здібностей з метою розкриття творчої індивідуальності особистості. Це виявляється у опорі на індивідуальні якості учнів (спрямованість, ціннісні орієнтири, настанови, мотиви діяльності та поведінки тощо) та особливості (риси характеру, темперамент, воля).
7. Принцип превентивності у позаурочний час спрямований на профілактику негативних проявів поведінки учнів, вироблення у них імунітету до негативних впливів соціального оточення, формування позитивних соціальних установок.
8. Принцип технологізації. Процес формування соціальної активності учнівської молоді у позаурочній роботі передбачає дії викладача та відповідно організовані ним дії підлітків, які підпорядковані досягненню спеціально спроектованої системи виховних цілей [1].

Позаурочна робота з історії та правознавства переслідує ті ж завдання, що і навчальний курс. Говорячи про зміст, форми і методи формування соціальної активності через позаурочну діяльність з історії та правознавства, відзначимо, що всі заходи, які проводять педагоги, повинні спиратися на знання, отримані в

процесі вивчення основного курсу, бути логічним продовженням навчальної діяльності, враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів, їх інтереси і бажання. Згідно з дослідженнями А.Ф. Родина справедливо стверджується, що «позаурочна робота спрямована на досягнення тих же цілей, що і урок, але на іншому матеріалі та іншими засобами» [16].

Урок - основна форма навчання, він є обов'язковими і будуються на основі державної програми, в якій визначений обсяг знань, який повинні отримати учні. А у позаурочній роботі учні залучаються на основі вільного вибору виду занять. Добровільне початок - один з основних принципів позаурочної роботи і в значній мірі визначає її зміст і методи. Позаурочна робота базується на тісному зв'язку навчання, виховання та освіти з життям. Встановлюючи взаємозв'язок навчальної та позаурочної роботи, викладач у позаурочній роботі для глибшого вивчення матеріалу широко використовує знання учнів, отримані на уроці.

Олександр Захаренко говорив: «Головне в житті дитини відбувається все-таки поза уроками. І особливо – у вихованні». Традиційний навчально-виховний процес не завжди може в повній мірі задовольнити потреби учнів й забезпечити достатній рівень її розвитку, тому що, по-перше, навчальні програми обмежують коло знань, що має отримати учні; по-друге, класно-урочна система не спроможна врахувати особливості кожного учня в його прагненні до самореалізації як особистості. Ось чому у педагогічній діяльності потрібно приділяти велику увагу саме позакласній роботі, оскільки вона може «нарівні з навчальним процесом запропонувати учням такі види діяльності, серед яких кожний знайде стежку, якою піде першим» [6].

Отже, позаурочна робота – складова частина навчально-виховної роботи, організовані й цілеспрямовані заняття із застосуванням різних форм організації та проведення позаурочної діяльності з групою осіб чи всіма учнями, які проводяться з метою розширення знань, умінь і навичок, розвитку самостійності індивідуальних здібностей і нахилів учнів, формування соціальної активності, а також задоволення їхніх інтересів і забезпечення розумового відпочинку.

Основним засобом реалізації соціальної активності учнівської молоді в навчальному закладі це учнівське самоврядування. Завдяки якому учнівська громада реалізує свої права, обов'язки та ініціативи через прийняття рішень, їх впровадження за допомогою власних ресурсів у життя, співпрацю з адміністрацією. Адже учні не можуть розвиватися, якщо в них «зв'язані руки», якщо вони не можуть впливати на перебіг власного життя. Учні не можуть розвиватися, якщо вони пасивні, якщо просто спостерігають, якщо довідуються про головні життєві принципи від когось. Тільки в процесі участі вони набувають досвід, формують навички; у них з'являються захоплення, впевненість у своїх силах, необхідні знання. Досвід, набутий у щоденних ситуаціях навчального закладу, буде потім перенесений в інші ситуації дорослого життя. Такий досвід сприяє зміцненню психологічної рівноваги, викликаючи у учнів відчуття комфорту в будь-якій життєвій ситуації.

Організація учнівського самоврядування – це процес передачі узагальненого досвіду певної культури кожному учневі. На сучасному етапі розвитку держави навчальний заклад свідомо зобов'язана спрямувати роботу на пошук, навчання та виховання, формування лідерського потенціалу держави, патріотичної дієвої молоді. Яким же має бути портрет ідеальної особистості? Які риси характеру повинні ми виховувати в учнів? На це запитання дають відповіді самі учні. Це ідейність, ініціативність, патріотизм, відповідальність, упевненість, цілеспрямованість, принциповість, гнучність, терпимість, чуйність, милосердя, ерудованість, рішучість, освіченість, порядність, компетентність.

Теоретико-методологічні основи організації діяльності учнівського самоврядування розміщені на шпальтах журналу [12].

Учнівське самоврядування – це педагогічна технологія, яка сприяє розвитку громадянських якостей дитини в системі демократичних взаємин виховного колективу на принципах самореалізації, самодіяльності, самоорганізації та самодостатності особистості. Отже, самоврядування – це частина педагогічного процесу, що розвивається, якою керують педагоги на основі соціальних, правових і етичних принципів. Самоврядування як спосіб організації життя учнівського колективу сприяє виробленню в учнів почуття господарів навчального закладу, вміння співпрацювати на принципах рівності, гласності, демократизму.

На основі проведеного аналізу стану учнівського самоврядування виявлено важливі закономірності. Так, встановлено, що соціальна активність викладача сприяє розвитку творчої особистості учнів. Формування соціальної активності учня та викладача має багатоаспектний характер, що, в свою чергу, зумовлено особливостями оволодіння учнями та педагогами соціальним досвідом у процесі становлення їхньої соціальної активності. Учнівський колектив досягає вищих рівнів соціальної активності, якщо діяльність кожного підлітка характеризується громадянською спрямованістю. [13].

Сьогодні в Україні організація волонтерського руху набуває актуальності, тому що величезна кількість людей потребує допомоги і підтримки. Волонтерська діяльність є не лише важливою опорою держави, а й дієвим способом соціалізації кожного, хто бере участь у ньому, чудовою нагодою отримати цінний досвід через участь у соціально корисній справі. Окремим структурним підрозділом учнівського самоврядування є діяльність волонтерського руху навчального закладу.

Молодь – традиційно найбільш соціально активна демографічна група, яка стає основою великомасштабного волонтерського руху. Специфіка волонтерської діяльності полягає в тому, що здебільшого не ставить високих вимог до професійних здібностей і навичок особистості, досвіду виконання діяльності,

однак ставить підвищені вимоги до особистості волонтера. Волонтери - складова частина неформального руху взаємодопомоги та допомоги людям в ім'я соціального, духовного, фізичного здоров'я нації та особистого благополуччя кожного громадянина.

Участь учнівської молоді у волонтерському русі дозволяє їм зробити особистий внесок у вирішення соціальних проблем, проявити максимально свої здібності та вміння, завдяки яким можна допомогти іншим людям у вирішенні їх проблем, самореалізуватися через ініціювання власних проєктів і програм соціально-педагогічної спрямованості.

Досвід волонтерства показує, що людина при включенні в групу охочих зазвичай має власну мотивацію, суть якої можна виразити через п'ять основних потреб: мати, бути, робити, любити, рости і якщо ці потреби будуть задоволені, то вона відбулася як волонтер.

Болюче, трагічне і водночас героїчне життя нашої держави, дає зрозуміти важливість існування та діяльності волонтерського руху. Сьогодні показує, що важливою основою формування соціальної активності учнівської молоді є волонтерських рух [10, 12].

Формування соціальної активності учнів також реалізується через структурні елементи морального виховання, яке спрямоване на формування у молодого покоління поваги до моральних ідеалів суспільства, почуття любові до Батьківщини, відданості інтересам Української держави, активної громадянської і соціальної позиції, виховання творчої особистості з високим рівнем інтелектуального і духовного розвитку, здатної забезпечити поступ нації. Результатом морального впливу повинно бути самоствердження індивідів як суверенних членів суспільства, формування громадянина, тобто особистості, якій притаманні високі моральні чесноти, громадянська зрілість, патріотизм, професійна компетентність, почуття обов'язку і відповідальності перед суспільством, Батьківщиною.

Шлях українського народу до самобутності та незалежності був кривавим та тернистим. Багатство витоків і досягнень минулого яскраво стверджують багатогранність і невичерпність народної душі. В основі життя нинішнього покоління лежать дві головні ідеї – ідея збереження державної незалежності та ідея демократії. Державотворення України передбачає, передусім, збереження та популізація духовної культури народу, формування соціальної активності та національної свідомості підрастаючого покоління, тому виховання нашої молоді має бути національним. Адже тільки та людина, яка буде знати історичний тернистий шлях українського народу до свободи, буде по-справжньому дорожити її незалежністю.

Нині значно посилюється інтерес усіх верств суспільства до першовитоків і джерел своєї історії до вивчення історії рідного краю, його звичаїв, традицій і обрядів. Бо, як відомо, любов до рідної землі, до Батьківщини – одне з найсвятіших почуттів, які кожна людина проносить крізь усе своє життя. Адже той великий патріотизм до Батьківщини починається з любові до сім'ї, родини, міста чи села, звичаїв і традицій. Витоки патріотизму починаються там, де людина вперше усвідомила себе особистістю, де відчула красу і безмежжя рідної природи. Краєзнавство тому й користується такою популярністю та любов'ю в народі, що відгукується на найтонші порухи людської долі. Краєзнавство – це і наука, і мистецтво донесення до широкого загалу особливостей історичного процесу. Неможливо переоцінити його виховну роль і моральну віддачу, адже це реальний інструмент концентрації суспільної енергії навколо пріоритетних завдань збереження історико-культурної спадщини та довкілля.

Виховне значення краєзнавчої роботи глибоко й тонко розумів видатний педагог В. Сухомлинський, який прищеплював учням з найменших літ любов до рідної місцевості, “малої” батьківщини. Він з повним правом стверджував, що отчий дім, його природа з невичерпним багатством явищ, дивовижною красою є “вічним джерелом дитячого розуму”. Тому важливо, підкреслював В. Сухомлинський, щоб перші наукові істини діти засвоювали не за підручником, а з життєдайних джерел рідного краю.

Навчальними програмами передбачено значно поглибити і поширити виховання засобами краєзнавства молоді, яку втрачаємо в сенсі національно-патріотичної свідомості через засилля в друкованих виданнях, на телебаченні, в кінематографії згубних для ще не сформованої психіки підрастаючого покоління чужоземної масової субкультури, пропаганди способу життя, що не відповідає менталітету української нації. Як відомо, історія всіх країн і народів свідчить про те, що міцність кожної нації, її існування ґрунтуються на патріотизмі, духовності, на любові її народу до своєї історії та культури. Відродженню історичної пам'яті, духовності і національної гідності має сприяти історична наука й її складова частина – історичне краєзнавство.

Краєзнавство – ефективний засіб формування соціальної активності учнівської молоді, наукового світорозуміння і світосприйняття, пізнання довкілля, прилучення до світової цивілізації, національної культури, традицій, звичаїв, природи, побуту населення рідного краю, виховання свідомого громадянина – патріота.

Дослідження історичної пам'ятки, складних процесів минулого, свідком якої вона була, та її сучасного стану є вагомий внесок не тільки в розвиток українського історичного краєзнавства, але й в загальну скарбницю національної культури. Коли така добровільна ініціатива йде від нашого юнацтва, її суспільна вартість є надзвичайно високою. Створений юними пошуківцями матеріал – це вагомий внесок у розвиток вітчизняної історичної науки, та добрий приклад бережливого ставлення до етнокультурної спадщини рідного краю.

Урочна й позаурочна робота є складовими частинами, частинами єдиного навчально-виховного процесу. Одержані на уроці знання спонукають учнів до вивчення історії й після дзвоника, а позаурочні заходи

дають можливість опанувати яскраві історичні факти, збагатити свої знання та допомагають глибше засвоїти матеріал уроків. Дослідницька діяльність є досить цікавою і захоплюючою, стимулює інтерес учнів до історії рідного краю, в першу чергу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бекдамірова Л.З. Соціальна активність молоді як чинник становлення молодого громадянина-патріота / Запоріжжя, Запорізький національний технічний університет.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: У2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: наук. видання / Київ: Либідь, 2003. 344 с.
3. Колесник О.В. Формування в учнів патріотичних почуттів засобами краснавчої роботи при викладанні історії: метод. посібник / Лебедин, ДПТНЗ «Лебединське ВПУ лісового господарства».
4. Колесник О.В. Патріотичне виховання учнів ПТНЗ через використання активних форм роботи на уроках історії та позаурочний час: метод. реком. / Лебедин, ДПТНЗ «Лебединське ВПУ лісового господарства».
5. Нормативно-правові документи
6. Ж. Витоки педагогічної майстерності. 2015. № 15. С. 7-12.
7. Ж. Історія та правознавство. 2016. №5 (29). С.34-36.
8. Ж. Моя методика / Формування соціальної активності учнів на уроках літератури. 2015. № 7–8 (407–408). С. 2-8.
9. Ж. Профтехосвіта. 2015 №1 (73). С. 20-26.
10. Ж. Профтехосвіта. 2015 №5 (77). С. 56-61.
11. Ж. Профтехосвіта. 2015 №6 (78). С. 25-29.
12. Ж. Профтехосвіта. 2016 №1 (85). С. 12-16.
13. Ж. Рідна школа. 2012 № 7 (82). С. 9-13.
14. Енциклопедія Українознавства. В 10 т. / Гол. ред. В.Кубійович. Париж; Нью-Йорк: Молоде Життя, 1954 – 1989. 4016 с.
15. <http://studopedia.eu>
16. <http://pidruchniki.com>
17. <http://studopedia.com.ua>

REFERENCES

1. Bekdamirova L.Z. Societal activity of young people who are young men of young huddler-patry / Zaporizhzhya, Zaporiz national technical university.
2. Beh I.D. Vihovovanna singularity: U2 kN. Prince 2: Particularly Organizational Strategies: Theoretical Technological Ambiance: Sciences. view / Kyiv: Libid, 2003. 344 p.
3. Kolesnik O.V. Formulary in scientific relations with the skills of the robots in the case of victorians: the method. village / Lebedin, DPTNZ "Lebedinske VPU of the Lisovsk gosodarstva.
4. Kolesnik O.V. Patriotic research institutes of PTNZ through the active forms of robots in the lessons of history and the past hour: method. recom. / Lebedin, DPTNZ "Lebedinske VPU lisovogo gospodaratstva.
5. Regulatory and legal documents
6. J. Vokoka pedagogical studies. 2015. - № 15 p. 7-12.
7. J. Istoria and law. 2016. №5 (29). P.34-36.
8. J. My methodology / Formulation of social activity of scientists in literature lessons. 2015. № 7–8 (407–408). p. 2-8.
9. J. Proftekhosvita. 2015 №1 (73). p. 20-26.
10. J. Proftekhosvita. 2015 №5 (77). pp. 56-61.
11. J. Proftekhosvita. 2015 №6 (78). p. 25-29.
12. J. Proftekhosvita. 2016 № 1 (85). pp. 12-16.
13. J. Ridna school. 2012 № 7 (82). p. 9-13.
14. Encyclopedia of Ukraine. In 10 tons. / Goal. ed. V.Kubiyovich, Paris; New York: Molodev Life, 1954 -1989. 4016 p.
15. <http://studopedia.eu>
16. <http://pidruchniki.com>
17. <http://studopedia.com.ua>

УДК 325.561.005

Смоленко О.П.

Навчально-методичний центр
професійно-технічної освіти
у Сумській області

ВИКОРИСТАННЯ КРАЄЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ У ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Краєзнавча складова у навчанні історії України є тим засобом, що унаочнює, конкретизує, доповнює зміст нормативного курсу, формує ґрунтовні знання з предмета, сприяє активній пізнавальній діяльності учнів, спрямованій на опанування суспільного досвіду і культурних цінностей найближчого оточення, розвиває інтерес до історії в цілому. У статті надано рекомендації щодо використання краєзнавчого матеріалу у вивченні Історії України.

Ключові слова: краєзнавство, краєзнавчий матеріал, історія України, історія рідного краю.

Смоленко А.П. Использование краеведческого материала в изучении истории Украины

Краеведческая составляющая в обучении истории Украины является тем средством, что наглядно, конкретизирует, дополняет содержание нормативного курса, формирует глубокие знания по предмету,